

10 OBSERVAȚII CRITICE PRIVIND NORMELE DE CLASARE A BUNURILOR CULTURALE MOBILE

Irina OBERLÄNDER TÂRNOVEANU

În Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 349 din 24 mai 2002, a fost publicat Ordinul nr. 2053 al Ministerului Culturii și Cultelor pentru aprobarea Normelor de clasare a bunurilor culturale mobile, în baza dispozițiilor art. 77 alin. (1) și alin. (2) din Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural mobil. Ordinul a intrat în vigoare la data publicării lui în Monitorul Oficial. Din păcate, Normele publicate conțin erori și omisiuni chiar față de prevederile explicite ale Legii nr. 182/2000, sunt confuze și neprofesionale, iar aplicarea lor va fi dificilă, dacă nu imposibilă. Prin urmare, considerăm necesară retragerea sau amendarea acestui Ordin și reformularea Normelor de clasare, în urma unei mai largi consultări cu breasla de specialitate, a unei testări a procedurilor și a colectării tuturor propunerilor și observațiilor pertinente. Niciodată nu este prea târziu pentru îndreptarea unor greșeli.

Dintre erorile grave din Normele recent publicate semnalăm următoarele zece, referitoare la: definiții, criterii de clasare, structura și circuitul documentelor pentru clasare, termene, formulare și necesitatea informatizării întregului proces:

1. Modificarea definiției bunurilor culturale mobile de valoare deosebită sau excepțională (cap. I, art. 2, din Norme, toate aliniatele) prin adoptarea formulei „sunt”, în loc de „cum sunt”, așa cum corect apare în textul legii. Rezultă că toate categoriile de bunuri culturale, ce erau enumerate

în lege cu titlu de exemplu, sunt acum declarate în bloc bunuri de valoare deosebită sau excepțională, de la monede și fotografii, până la matrițe de compact-discuri și CD-ROM (ultima, o gravă tautologie din textul legii, perpetuată, cum se vede, și în norme, căci compact disc și CD-ROM sunt unul și același lucru, în traducere românească și în englezește !).

2. Criteriile de clasare se împart arbitrar (la art. 6, alin. 2 din Norme) în criterii generale și specifice, aplicarea criteriilor generale urmând să fie făcută de către angajații instituțiilor publice specializate și ai direcțiilor de patrimoniu, experți acreditați sau nu, pentru stabilirea bunurilor culturale susceptibile de clasare, în timp ce aplicarea criteriilor specifice și raportul de expertiză urmează să fie întocmit de experți acreditați. Dintre criteriile generale - primele care ar trebui aplicate - lipsesc cel de **autenticitate** - primul criteriu în aprecierea importanței unui bun - ca și **semnificația istoric-documentară, artistică, memorială** etc., elemente care țin de cultura generală și care **primele**, alături de vechime, raritate și stare de conservare, ne determină să considerăm un bun susceptibil de clasare. Argumentul că cei care ar aplica criteriile generale nu sunt pricepuți să aprecieze calitățile artistice sau semnificația măcar și potențială („susceptibilă”) a unor bunuri culturale nu poate sta în picioare, de vreme ce aceorași li se cere să aprecieze **frecvența** acestora pe teritoriul românesc, „dacă acestea se

înscriu într-o tipologie determinată care cuprinde opere cu tematică și manieră de realizare artistică relativ similare“ etc. După cum bine se știe în lumea de specialitate, tocmai criteriul frecvenței unui bun este unul dintre cele mai dificil de stabilit, necesitând multă experiență profesională, cunoștințe aprofundate într-un domeniu de patrimoniu și lecturi solide. Aș aminti, din experiența celor aproape 30 de ani de când facem evidență națională, câte bunuri de serie au fost propuse ca bunuri de valoare deosebită doar pentru că erau puține într-un anumit muzeu! Mai degrabă **semnificația** unui bun, apreciată în cunoștință de cauză sau doar intuitivă, ne poate determina să-l considerăm susceptibil de clasare.

În concluzie, considerăm că toate criteriile enumerate în textul legii și în norme sunt deopotrivă criterii generale, care nu pot fi separate între ele. Criterii specifice ar putea fi cele elaborate în anii trecuți de specialiști, pe domenii și categorii de bunuri, care se referă la repere cronologice precise (de tipul „toată cartea veche românească până la anul 1830“) sau la anume ateliere, artiști, tehnici, mărci, etc. care sunt de valoare deosebită sau excepțională.

3. În ceea ce privește **aplicarea criteriilor**, în locul aprecierilor calitative firești (de genul foarte bun, bun, relativ bun, mediocru, slab, eventual pe o scară de la 1 la 5, sistem larg folosit la aprecieri ale stării de conservare, de exemplu) se preferă aprecierea cantitativă, prin acordarea unui punctaj la fiecare criteriu, pe o scară de la 1 la 100 de puncte. Această pseudo-obiectivitate a cifrelor duce la un arbitraru chiar mai mare decât la aprecierea pe vorbe, deoarece nimic nu ne spune când să dăm unui bun 23 de puncte, 47 sau 99 din 100! Se stabilesc doar niște limite maxime, pe categorii de bunuri (limite foarte discutabile: de ce ar avea un bun de importanță tehnică

limitată valoarea istorică și documentară la 25 de puncte din 100 posibile?) Dacă, pe de altă parte, se presupune că punctajele se vor din 10 în 10 sau din 50 în 50, de ce ne mai complicăm cu socoteli din trei cifre? Că problemele de socotit sunt grele se vede și din cuprinsul Normelor: cele trei așazise criterii generale pot să întrunească $3 \times 100 = 300$ de puncte pentru un bun după legile matematicii, dar doar 150 - 200 de puncte după autorii Normelor (vezi art. 7, alin. (7), punctele 2 și 3). Credem că acest sistem de punctare va îngreuna activitatea în mod inutil și va crea aberații: bunuri similare vor primi punctaje foarte diferite, iar atenția se va direcționa spre cifre („să-l scot sau nu și cum peste sau sub 150 de puncte, punctaj necesar pentru bunurile susceptibile de clasare“), în dauna aprecierilor reale, calitative. Lucrăm totuși cu bunuri culturale, iar subiectivitatea inerentă nu poate fi corectată decât prin cultură profesională și probitate, printr-o pregătire și perfecționare profesională continuă, prin analize, verificări și consultări repetate! Punctajele își au rostul la teste grilă cu zeci de variante, în care se bifează răspunsul corect (și se punctează ca atare fiecare răspuns).

4. Mai apar și alte curiozități: **lipsesc dintre criteriile de clasare** enunțate în Norme unele importante, cum ar fi apartenența la un grup constituit (tezaur, depozit, ansamblu etc.), la un monument istoric sau sit arheologic major, metalele prețioase, unele criterii specifice unor domenii sau categorii de bunuri. Dorindu-se prea generale, criteriile devin chiar mai vagi decât în textul Legii.

5. În ceea ce privește procedura de clasare, între **documentele** pe care instituțiile publice trebuie să le depună la Direcția de specialitate din Ministerul Culturii și Cultelor în vederea clasării

(Cap. III, art. 14, alin. 1) este **omisă fișa standard**, în schimb apare aberația depunerii **inventarului bunurilor culturale mobile deținute**, adică registrul de inventar complet al instituției! Persoanele fizice sau juridice trebuie în schimb să depună la Direcțiile județene pentru cultură, culte și patrimoniu cultural național și fișa standard a obiectului (întocmită numai de experți acreditați), pentru clasările din oficiu. Deoarece pentru clasările la cerere, aceleași persoane fizice și juridice vor ocoli Direcțiile județene și se vor adresa **direct Ministerului Culturii și Cultelor** (alin. 4 din Norme), deși legea spune altfel, aducând și ele la minister, de această dată, din nou, „inventarul bunurilor culturale mobile deținute”. Atribuțiile Direcțiilor județene sunt modificate prin Norme?

Ca o culme a acestor confuzii în privința seturilor de documente necesare pentru procedura de clasare și a circuitului acestora, la alin. 6 din același articol se indică drept fișă standard a obiectului „modelul prevăzut în anexa 2 la prezentele norme”, unde se poate vedea drept model de fișă un... **b!** Nu credem că există în țară vreun muzeograf care să nu deosebească o fișă de obiect de o listă de inventar, prin urmare presupunem o eroare regretabilă și insistăm ca pentru toate bunurile susceptibile de clasare - ca de altfel pentru toate bunurile culturale deținute de instituțiile publice specializate - **să se întocmească fișe analitice de evidență standard pe domenii, singurele care pot să ofere toate datele de identificare și descriere a bunurilor propuse, în rubrici distincte, conform standardelor de date internaționale și prelucrabile pe calculator**. Fișa obiectului este buletinul lui de identitate, care îl însoțește de-a lungul procedurii de clasare și după aceea. Nu există o fișă înainte de clasare și alta după, sau o fișă

standard de clasare diferită de fișă analitică de evidență. Doar cu o fișă completă putem face o apreciere corectă, putem preveni substituirea bunului, deteriorarea, furtul. În primul rând, pentru bunurile clasabile sau clasate trebuie să avem standarde profesionale europene! Dintr-o fișă simplistă și generală lipsesc toate informațiile specifice fiecărui domeniu și categorii de bunuri de patrimoniu, care conferă și susțin valoarea patrimonială a acestuia.

De altfel, insistența unor colegi pentru o fișă de clasare cât mai mică, cât mai simplă, care să necesite cât mai puțin timp de completare și cât mai puțină muncă, că doar, nu-i așa?, știm noi cu toții valoarea bunului propus, încearcă să redeschidă o dilemă tranșată acum 25 de ani, când s-a optat pentru o fișă analitică de evidență științifică și detaliată pentru bunurile culturale mobile susceptibile de a face parte din patrimoniul cultural național. Așa de repede uităm?

De altfel, din toate documentele din anexe care se referă la bunurile culturale lipsesc rubrici esențiale și obligatorii pentru domenii sau categorii de patrimoniu dintre cele mai bogate: **b-obligatoriu minimal pentru bunurile arheologice, numismatice, de științele naturii și de etnografie; greutatea pentru monede și obiecte din metal prețios; apartenența la un tezaur sau ansamblu și denumirea acestuia; emitentul pentru monede, medalii de decoratii; deținător și numărul de inventar; personalitatea sau evenimentul asociat și altele**.

6. Normele de clasare nu prevăd clar **tratarea tezaurilor, depozitelor, ansamblurilor**, unele de mii de piese. Toate tezaurile monetare sunt bunuri de patrimoniu național, ca și toate depozitele de bronzuri. Ele trebuie să fie clasate cu prioritate. Dar cine va face repede atâtea fișe ? Realist ar fi să se

prevadă explicit o fișă colectivă specifică, și doar fotografii pentru piesele componente, urmând ca fișele pentru fiecare piesă în parte să se completeze în timp... Sunt bunuri care trebuiesc clasate cu prioritate și nu se poate aștepta până se vor fișă zecile de mii de piese care le alcătuiesc.

7. Probleme mari ridică și **termenele** prevăzute în procedurile de clasare, declasare, etc., care în loc să nuanțeze unele prevederi ale legii (și așa nerespectate), sunt parcă și mai lipsite de realism. Astfel, instituțiile publice au la dispoziție doar 30 de zile de la data intrării în vigoare a prezentelor norme pentru a declanșa procedura de clasare și a depune toate documentele la Ministerul Culturii și Cultelor pentru:

- toate bunurile culturale mobile aflate în proprietatea statului sau a unităților administrativ-teritoriale și administrate de instituții publice (Art. 9, alin. 2 a) precum și
- pentru bunurile aflate în custodia instituțiilor publice, care urmează să fie restituite.

Pentru bunurile culturale mobile descoperite întâmplător ori în cadrul unor cercetări sistematice, cererea de clasare, raportul de expertiză, fișa standard a obiectului, fotografia color 9 x 12 cm, procesul verbal de predare-primire a bunurilor culturale descoperite, întocmit de primarul localității în a cărei rază a fost făcută descoperirea și câte altele trebuiesc realizate și depuse în **10 zile** de la data descoperirii bunului respectiv! De parcă n-a aflat nimeni că alte prevederi spun că descoperirile dintr-o cercetare arheologică, de exemplu, se prelucurează în cel puțin un an.

La rândul ei, Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor trebuie să analizeze un dosar de clasare la **7 zile** după ce acesta a fost depus, conform Art. 17, alin. (1), deși Comisia se

întrunește lunar, neputând sta în sesiune permanentă la Minister! Sau poate stă, de vreme ce două aliniate mai jos aceeași Comisie are un termen de doar **5 zile** să desemneze ea un expert acreditat care să realizeze expertizarea bunurilor propuse pentru clasare! Se înțelege că expertul este și el disponibil 24 de ore din 24, de vreme ce în doar două zile reușește să facă referatul de expertiză, pentru a permite Comisiei să se încadreze în termenul de 7 zile de mai sus. Ba nu, deoarece raportul de expertiză poate fi depus la **45 de zile** de la data desemnării (Art. 17, alin. 4). Dar atunci ce face Comisia cu termenul ei de mai sus?

Mai sunt și alte multe termene: de 5 zile, 10 zile, ba chiar și de 3 zile, acesta din urmă pentru „introducerea în baza de date privind evidența bunurilor culturale mobile a informațiilor” după clasare la nivelul Direcțiilor județene. Toată lumea știe că aceste termene nu se vor respecta pentru că nu există nici mijloacele, nici oamenii necesari. Ele sunt nerealiste și deci, descurajante pentru orice om onest, care se va simți permanent în culpă. Iar pentru ceilalți, va fi un îndemn să nu se mai complice cu această clasare care se desfășoară așa de greoi.

8. Din cele șapte pagini plus anexe ale Normelor de clasare **lipsesc** orice mențiuni privitoare la prevederile Legii nr. 182/2000 privind **atribuțiile Institutului de Memorie Culturală** legate de evidența bunurilor clasate:

Centralizarea, evidența informatizată și administrarea documentelor care au stat la baza întocmirii inventarelor se efectuează de Institutul de Memorie Culturală. (Art. 15, alin. 2)

Art. 58. Institutul de Memorie Culturală are următoarele atribuții principale:

a) centralizează și înregistrează în baza națională de date fișele de evidență a bunurilor culturale mobile clasate,

transmise de instituțiile specializate și de direcțiile județene pentru cultură și patrimoniu cultural național;

b) administrează bazele de date privind evidența informatizată și circulația bunurilor culturale mobile;

c) stochează inventarele privind bunurile culturale mobile clasate și documentele care au stat la baza operațiunilor de clasare etc.

Lipsesc, de asemenea, descrierea procedurilor de comunicare și circulație a documentelor între Ministerul Culturii și Cultelor și Institutul de Memorie Culturală, precizarea **drepturilor de liber acces la date de interes public privind bunurile clasate** și reglementarea accesului la cele confidențiale, ca un capitol distinct.

9. De asemenea, nu se pomeneste nimic de **baza națională de date** și, în general, de metode moderne de lucru și de comunicare care să fluidifice procedurile de clasare, evidențele în diverse etape, etc. Propunerile noastre, înaintate încă din luna iulie 2001 la

Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor privind procedurile de clasare și **circulația documentelor pe fluxul informațional** nu se regăsesc nicăieri, după cum o altă propunere a noastră, susținută și de colegi din instituțiile specializate, de **transmitere și pe suport digital a documentelor de clasare la MMC** - atenție! de către instituții publice specializate, toate dotate cu calculatoare și multe având camere digitale de fotografiat și conexiune Internet - nici nu se sugerează!

10. Față de Lege, a dispărut și prioritatea acordată clasării bunurilor excepționale din categoria Tezaur. După ce timp de doi ani de la apariția Legii 182/2000 nu s-a clasat nici un bun cultural în România - oare ce criterii ar fi trebuit pentru clasarea, imediat după apariția Legii nr. 182/2000, a bunurilor mai presus de orice dubiu în privința valorii lor, pe care le știu toți specialiștii? - acum avem niște norme și mai confuze și imposibil de aplicat serios.

10 CRITICAL COMMENTS REGARDING THE NORMS FOR THE LISTING OF MOVABLE CULTURAL HERITAGE

ABSTRACT

The Norms regarding the listing of movable cultural heritage were published in *Monitorul Oficial al României (The Official Journal of Romania)*, Part I, no. 349/ 24th of May 2002, through the Order no. 2053 of the Ministry of Culture and Religious Affairs, following the article no. 77 (1) and (2) of the Law no. 182/2000 on the

protection of movable cultural heritage. Unfortunately the above-mentioned Norms have major mistakes and omissions, many differences even compared to the text of the Law no. 182/2000. They are confusing and non-professional, and their application will be difficult if not impossible. We think that the Norms should be abolished and

replaced by a new version, based on a larger contribution and debates inside the museum community. To correct a mistake is never too late.

There are at least ten major points to discuss:

1. **The change of the definition of cultural good of special or exceptional value**, susceptible to be listed, as it appears in the Law no. 182/2000, by replacing the word *such as* (in the Law) with the word *are* (in the Norms);

2. **The arbitrary division of selection criteria in general and specific**, while they are all general criteria impossible to dissociate; and the introduction of arbitrary quantitative criteria (under 150 points, 150 - 300 and over 300) instead of qualitative ones;

3. **The omission of some important criteria** for listing, such as *belonging to a hoard or assembly, made of precious metal*, etc;

4. **The omission of the standard object card** among the documents supporting a listing, and the stupid introduction of the obligation to send the complete inventory of cultural objects owed or administrated by an institution; the object card is the identity card of the object and must accompany it in all circumstances, being the only way to avoid replacement or stealing, and to allow the identification and the judgement of the value of the object;

5. **The omission of several mandatory fields** in the documents describing the goods proposed for protection by listing, such as place of discovery (for Archaeology, Numismatics, Natural Sciences and Ethnography); weight, for coins and objects made of precious metal; belonging to a hoard, assembly; the associated persons/ events (for History), owner and accession number and so on;

6. **No specification on the proposal procedure for hoards, bronze deposits, assemblies of objects**, sometimes

containing thousands of pieces; all exceptional, therefore a priority for the Thesaurus category of protection;

7. **Unreasonable terms** for fulfilment of listing procedures, sometimes only three to five days;

8. **The entire omission of the Institute for Cultural Memory (cIMeC)** and of the communication and documentation procedures between the Ministry of Culture and Religious Affairs and the Institute for Cultural Memory, nominated by Law no. 182/2000 to design and maintain the national databases of listed goods, to archive the listing files and original documents etc.; and no mention of the public access right to protected goods information;

9. **The total omission of modern documentation and communication technologies**, such as computerised databases, digital object files and images, deposition of documents in both paper and digital format etc, a 19th century vision of the procedures; the more that all museums and County Agencies for Culture, Religious Affairs and Cultural Heritage have computers, many digital cameras and Internet connection;

10. **Omission of the disposition** contained in the Law 182/2000 to give priority to proposals for listing in the **Thesaurus category**, i.e. to exceptional goods.

The Norms as such discourage any honest person to do a serious work. After a long delay in the application of the Law no. 182/2000 - no cultural good has been listed in the two years since its publication, not even exceptional goods well recognised as such by both specialists and the public, for which the Law gave a period of six months to be proposed! - Now we have bad regulations, impossible to seriously apply.